

ACX-1575-76-77 Seat No. _____

M. A. (Sem. I) Examination

November/December - 2016

Sanskrit : Paper-104

१. अलंकारशास्त्रम् : (दशरूपकम् - प्र. १, ३) (Elective Course)
२. वेदान्तशास्त्रम् - शांकरभाष्य (१.१)
३. पुराणशास्त्रम् (श्रीमद् भागवतपुराणः स्कंध-१०, पूर्वार्ध अ.-१-४९)
(Elective Course)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70

१. अलंकारशास्त्रम् : (दशरूपकम् - प्र. १, ३) (Elective Course)

- १ नीचेनाभांथी कोर्षपश चार कारिकाओ सविस्तर सभजवो : १४
- (१) नमस्तमै गर्णशाय यत्कण्ठः पुस्करायते ।
मदाभोगघनध्वानो नीलकण्ठस्य ताण्डवे ॥
 - (२) अधिकारः फलस्वाम्यधिकारी च तत्प्रभुः ।
तन्निर्वृत्तमभिव्यापि वृत्तं स्यादाधिकारिकम् ॥
 - (३) प्रस्तुतागन्तुभावस्य वस्तुनोऽन्योक्तिसूचकम् ।
पताकास्थानकं तुल्यसंविधानविशेषणम् ॥
 - (४) लक्ष्यालक्ष्यतयोद्भेदस्तस्य प्रतिमुखं भवेत् ।
बिन्दुप्रयत्नानुगमादङ्गान्यस्य त्रयोदश ॥
 - (५) भारती संस्कृतप्रायो वाग्व्यापारो नटाश्रयः ।
भेदैः प्ररोचनयुक्तैर्वीथीप्रहसनामुखैः ॥

(६) न चातिरसतो वस्तु दूरं विच्छिन्नतां नयेत् ।
इसं वा न तिरोदध्याद्वस्त्वलङ्कारलक्षणैः ॥

(७) पताकास्थानकान्यत्र विन्दुरन्ते च बीजवत् ।
एवमङ्काः प्रकर्तव्याः प्रदेशादिपुरस्कृताः ॥

(८) नायिका तु द्विधा नेतुः कुलस्त्री गणिका तथा ।
क्वचिदेकैव कुलजा वेश्या क्वापि द्वयं क्वचित् ॥

२ संस्कृत अलंकारशास्त्रना संप्रदायो ज्ञावावो. १४

अथवा

२ दशरूपकना कर्तृत्वनी प्रश्न यर्या. १४

३ धनंजय प्रभाशे रूपकोनां प्रकारोनी यर्या करो. १४

अथवा

३ आचार्य धनंजय प्रभाशे अर्थापक्षेपकोनी यर्या करो. १४

४ टूकनीं ध लभो : (गमे ते भे) १४

(१) अर्थप्रकृतयः

(२) नाटकनी उत्पत्ति

(३) नृत्-नृत्य-नाट्यनी भेद

(४) पंचसंघयः

५ भे-त्रश वाक्यमां उत्तर आपो : (गमे ते सात) १४

(१) अवस्थाओ डेटली छे ? कर्छ-कर्छ ?

(२) पताकास्थानक कोने कडेवाय ?

- (૩) વસ્તુભેદનાં મુખ્ય પ્રકારો કેટલા ? કયા-કયા ?
- (૪) પ્રાસંગિક કથાવસ્તુના ભેદ કેટલા ? કયા-કયા ?
- (૫) પ્રકરી કોને કહેવાય ?
- (૬) દશરૂપકના મંગલશ્લોકમાં પ્રેક્ષકોને તથા ભક્તજનોને શા માટે આનંદ થાય છે ?
- (૭) બ્રહ્માના નાટ્યવેદમાં શિવે અને પાર્વતીએ શેનો સમાવેશ કર્યો ?
- (૮) અવમર્શ કોને કહે છે ?
- (૯) ઉત્સૃષ્ટિકાંડમાં મુખ્ય રસ કયો હોય છે ? તેનું ઉદાહરણ આપો.
- (૧૦) આમુખનાં કેટલાં પ્રકારો છે ? કયા-કયા ?
- (૧૧) ધનંજય કોના પુત્ર હતા ? તેમને કયા રાજાએ રાજ્યાશ્રય આપ્યો હતો ?
- (૧૨) જનાન્તિક નાટ્યવસ્તુ કોને કહેવાય ?

१ नीयेनाभांथी ओर्धपडा वे इकरा सानुवादे सभजावो :

१४

(१) अत्राथशब्द आनन्तर्यार्थः परिगृह्यते नाधिकारार्थः, ब्रह्मजिज्ञासाया अनधिकार्यत्वात् । मङ्गलस्य च वाक्यार्थे समन्वयाभावात् । अर्थान्तरप्रयुक्तो ह्यैवाथशब्दः श्रुत्या मङ्गलप्रयोजनो भवति । पूर्वप्रकृतापेक्षयाश्च फलत आनन्तर्याऽव्यतिरेकात् ।

(२) इदं तु पारमार्थिकं, कूटस्थं, नित्यं, व्योमवत्सर्वव्यापि, सर्वविक्रियारहितं, नित्यतृप्तं, निरवयवं, स्वयंज्योतिः स्वभावम् । यत्र धर्माधर्मी सह कार्येण कालत्रयं च नोपावलैते । तदेतदशरीत्वं मोक्षाख्यम् । 'अन्यत्र धर्मादन्यत्राधर्मादन्यत्रास्मात्कृताकृतात् । अन्यत्र भूताच्च भव्याच्च (कठो. २१९४) इत्यादि श्रुतिभ्यः ।' अतस्तद् ब्रह्म यस्येयं जिज्ञासा प्रस्तुता ।

(३) इन्द्रो नाम देवतात्मा स्वमात्मानं परमात्मत्वेनाहमेव परं ब्रह्मेत्यार्षेण दर्शनेन यथाशास्त्रं पश्यन्नुपदिशति स्म - 'मामेव विजानीहि' इति । यथा तद्धैतत्पश्यन्नुषिर्वाग्देवः प्रतिपेदेऽहं मनुरभवं सूर्यस्व इति तद्वत्, 'तद्यो यो देवानां प्रत्यबुध्यत स एव तदभवत्' (बृ. १.८.१०) इति श्रुतेः ।

(४) स्वशब्देनैव च सर्वज्ञ ईश्वरो जगतः कारणमिति श्रूयते श्वेताश्वतराणां मन्त्रोपनिषदि सर्वज्ञमीश्वरं प्रकृत्य 'न तस्य कश्चित्पतिरस्ति लोके, न चेशिता नैव च तस्य लिङ्गम्, स कारणं करणाधिपाधिपो न चास्य कश्चिज्जनिता न चाधिपः' (श्वे. ६/९) इति । तस्मात्सर्वज्ञं ब्रह्म जगतः कारणं, नाचेतनं प्रधानमन्यद्वेति सिद्धम् ॥

२ "अध्यास" अटले शुं ते उदाहरण सङ्घित सभजावी, श्रीभद् शंकरायार्थनुं दृष्टिभिन्दु स्पष्ट करो.

१४

अथवा

२ श्रीभद् शंकरायार्थे निरूपेण 'ब्रह्म'नी समीक्षा करो.

१४

- ૩ શંકરાચાર્યના સિદ્ધાંતો જણાવો. ૧૪
- અથવા**
- ૩ શંકરાચાર્યના જીવનવિષયક વિસ્તૃત માહિતી આપો. ૧૪
- ૪ નીચેનામાંથી કોઈપણ બે ટૂંકનોંધ લખો : ૧૪
- (૧) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યનાં ગ્રન્થો.
 - (૨) આનન્દમય-અધિકરણ.
 - (૩) સૂત્ર-ભાષ્ય-અધિકરણ ।
 - (૪) સમન્વયાધિકરણ ।
- ૫ નીચેનામાંથી કોઈપણ સાત પ્રશ્નોનાં જવાબ બે-ત્રણ વાક્યોમાં ૧૪
- લખો :
- (૧) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યનો જન્મ ક્યાં થયો હતો ?
 - (૨) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યની દષ્ટિએ જગતનું ઉપાદાન કારણ કોણ છે ?
 - (૩) સાંખ્યશાસ્ત્રનાં પ્રણેતા મુનિ કોણ છે ?
 - (૪) પારમાર્થિક સત્તા કોને કહેવાય છે ?
 - (૫) બ્રહ્મસૂત્રને કયા-કયા નામે ઓળખવામાં આવે છે ?
 - (૬) ત્રિવૃત્તકરણ કોને કહેવામાં આવે છે ?
 - (૭) 'ક્ષીયન્તે चास्य कर्माणि तस्मिन्वृष्टे परावरे ।' સમજાવો.
 - (૮) 'प्रधानमल्लनिबर्हणन्याया' સમજાવો.
 - (૯) કોશ કેટલાં છે ? ક્યાં-ક્યાં ?
 - (૧૦) જીવાત્માની ગતિ કોનાં આધારે થાય છે ?
 - (૧૧) વિભૂતિ કોને કહેવામાં આવે છે ?
 - (૧૨) કેવલદ્વૈત એટલે શું ? અદ્વૈતના પ્રકારો જણાવો.

३. पुराणशास्त्रम् (श्रीमद् भागवतपुराणः स्कंध-१०, पूर्वार्ध अ.-१-४९)
(Elective Course)

- सूचना : (१) रेणुखर विद्यार्थीओ भाटे दरेक प्रश्नना १४ गुण रडेसे.
(२) अक्षरनल विद्यार्थीओ भाटे दरेक प्रश्नना २० गुण रडेसे.

१ नीयेनाभांथी गमे ते चार श्लोको सानुवाड सभजवो : १४/२०

- (१) मृत्युजन्मवतां वीर देहेन सह जायते ।
अद्य वाब्दशतान्ते वा मृत्युर्वै प्राणिनां ध्रुवः ॥ (१०-१-३७)
- (२) गर्भसंकर्षणात् तं वै प्राहुः संकर्षणं भुविः ।
रामेति लोकरमणाद् बलं बलवदुच्छ्रयात् ॥ (१०-२-१३)
- (३) देशः कालः पृथग् द्रव्यं मन्त्रतन्त्रत्विजोङ्गनयः
देवता यजमानश्च ऋतुधर्मश्च यन्मयः ॥
- (४) कर्मणा जायते जन्तुः कर्मणैव ही लीयते ।
सुखं दुःखं भयं क्षेमं कर्मणैवाभिपद्यते ॥ (१०-२१-१३)
- (५) सत्यं ज्ञानमनन्तं तं ब्रह्मज्योतिः सनातनम् ।
यद् विपश्यन्ति मुनयो गुणापाये समाहिताः ॥ (१०-२५-१४)
- (६) संस्थापनाय धर्मस्य प्रशमायेतरस्य च ।
अवतीर्णो हि भगवानंशेन जगदीश्वरः ॥ (१०-३०-२६)
- (७) अतस्त्वामाश्रितः सौम्य कार्यगौरवसाधनम् ।
यथेन्द्रो विष्णुमाश्रित्य स्वार्थमध्यगमद् विभुः ॥ (१०-३३-२९)
- (८) मातरं पितरं वृद्ध भार्या साध्वीं सुतं शिशुम् ।
गुरुं विप्रं प्रपन्नं च कल्योऽबिभ्रच्छ्रवसन् मृतः ॥ (१०-४५-७)

- ૨ શ્રીમદ્ ભાગવતનું પુરાણ તરીકે મૂલ્યાંકન કરો. ૧૪/૨૦
અથવા
- ૨ પુરાણશબ્દની વ્યુત્પત્તિ આપી પુરાણોના ઉદ્ભવ અને વિકાસની ચર્ચા કરો. ૧૪/૨૦
- ૩ શ્રીકૃષ્ણની બાળલીલાઓની સમીક્ષા કરો. ૧૪/૨૦
અથવા
- ૩ દશમસ્કંધના કાવ્ય સૌંદર્યની ચર્ચા કરો. ૧૪/૨૦
- ૪ નીચેનામાંથી ગમે તે બે વિશે વિવેચનાત્મક નોંધ લખો : ૧૪/૨૦
(૧) ચીરહરણ પ્રસન્ન ।
(૨) ગોપી ગીતમ્
(૩) પૂતના-વધ
(૪) કાલિયદમન પ્રસન્ન ।
- ૫ નીચેના પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યમાં ઉત્તર આપો : ૧૪/૨૦
(ગમે તે સાત)
(૧) પુરાણના દસ લક્ષણો આપો.
(૨) ભાગવત પુરાણના કુલ કેટલા સ્કંધ છે ? અને કેટલા શ્લોકો છે ?
(૩) ભાગવતના દશમ સ્કંધમાં કયા-કયા ગીતો છે ?
(૪) મન્વંતરની વ્યાખ્યા આપી ચૌદ મન્વન્તરોનાં નામ આપો.
(૫) ભાગવતમાં નિરૂપિત નવધા ભક્તિના પ્રકારો લખો.
(૬) અઢાર મહાપુરાણોના નામ લખો.
(૭) પુરાણોમાં કયા દશ અવતારોનો ઉલ્લેખ છે ?
(૮) ભાગવતપુરાણમાં કોનો સંવાદ છે ?
(૯) ભાગવતના કયા સ્કંધને ભાગવતનું હૃદય કહેવામાં આવે છે ? શા માટે ?
(૧૦) કંસને દેવકીના વિવાહ સમયે કઈ ભવિષ્યવાણી સાંભળવા મળી ?
(૧૧) દેવી ભાગવતમાં આવતો પુરાણોની નામાવલિવાળો શ્લોક જણાવો.
(૧૨) સર્ગનાં મુખ્ય પ્રકારો કેટલાં છે ? કયા-કયા ?